

2-KORNELIMÜNSTER

Bedevoarten en heiligdomsvaarten in het Rijnland

In de Late Middeleeuwen kwamen er geleidelijk aan pelgrimsoorden op die "secundaire heiligdommen" bezaten langs de grote routes naar de "peregrinationes maiores", de drie heilige plaatsen Jeruzalem, Rome en Santiago de Compostela. Aken is daar een voorbeeld van, zoals Maria Einsiedeln in Zwitserland en Vézelay in Bourgondië. Met een uitgebreid genadeaanbod trokken deze plaatsen zelf pelgrims aan. Ook al ten tijde van Karel de Grote trokken er pelgrimsscharen naar Aken. In de Middeleeuwen was Aken het belangrijkste bedevaartsoord in het Duitse taalgebied. Na het bedevaartsverbod tijdens de Verlichting namen de heiligdomsvaarten in de 19e eeuw weer toe. Opmerkelijk was de heiligdomsvaart van Aken van 1937. Ondanks de pogingen van de nationaalsocialisten om de pelgrimage te verstoren, lieten zo'n 800.000 pelgrims zich niet afbrengen van hun "stil protest" onder leiding van de latere kardinaal Clemens August graaf von Galen. In het heilige jaar 2000 namen meer dan 90.000 pelgrims deel aan de "Akenvaart". Andere bestemmingen voor heiligdomsvaarten in het Rijnland zijn Mönchengladbach en Kornelimünster. Bovendien trekt er om de zeven jaar een heiligdomsvaart naar het graf van H. Servatius (Sint-Servaas) in de naburige stad Maastricht. De volgende keer zal zijn in 2018, het jaar waarvoor de oudste stad van Nederland zich samen met andere deelgebieden van de euregio Maas-Rijn kandidaat heeft gesteld voor de titel van culturele hoofdstad van Europa.

Bedevoartgangers en pelgrims, verschillende accenten in hun beweegredenen

De nabijheid van God voelen, dat is het doel van vele gelovigen die naar religieuze plaatsen over heel de wereld trekken. Jaarlijks gaan zo'n 40 miljoen christenen op pelgrimage. Zelf de voeten zetten op de plaats waar Jezus leefde, stierf en verrees, was voor vele mensen een drijfveer om zelfs de meest moeilijke tocht te ondernemen. Er is echter een accentverschil tussen bedevaartgangers en pelgrims. Het begrip bedevaart heeft betrekking op het gehele historische spectrum van christelijke bedevaarten naar heilige plaatsen, graven en relieken van heiligen of genadebeelden. Belangrijk voor de bedevaart is het zich begeven naar een concrete, heilige plaats. Tegenwoordig wordt er nauwelijks een onderscheid gemaakt tussen pelgrimstochten en bedevaarten. Het woord "pelgrim" gaat terug naar het Latijnse begrip "pergere/per agere" en betekent zoveel als "aan de andere kant van de akker" of "bij vreemden". Anders dan een bedevaart verwijst een pelgrimstocht naar een langere, religieus gemotiveerde reis. Deze wordt vooral ondernomen met het oog op een heilservaring. De bedevaart is daarentegen verbonden met de ervaring van een wonder. Drie pelgrimsoorden trekken al vele eeuwen christelijke pelgrimsscharen aan: Jeruzalem sinds de 4e eeuw, toen keizerin Helena de stad van Jezus bezocht. Zij staat te boek als de eerste pelgrim die bij naam bekend is. Ten tijde van het vroege christendom ontwikkelde Rome zich met de graven van de apostelen Petrus en Paulus tot een belangrijk pelgrimsoord. Sinds de 9e eeuw pelgrimeren mensen naar de stoffelijke resten van de apostel Jacobus in Santiago de Compostela, in de noordwestelijke hoek van Spanje. De overlevering wil dat Karl de Grote een van de eerste Jacobuspelgrims was.

De heiligdomsvaart naar Kornelimünster, een bedevaart

Drie doekrelikwieën die volgens de overlevering in verband te brengen zijn met Christus, vormen de heiligdommen van Kornelimünster: het lendendoek dat Christus droeg bij de voetwassing van de apostelen en gebruikte om de voeten te drogen; het grafdoek dat gebruikt werd bij de graflegging van Christus; en het zweetdoek dat overeenkomstig het joodse gebruik rond het hoofd van Jezus gewikkeld was in het graf. Volgens de webportal van de katholieke kerk van Duitsland is er echter geen bewijs voor de echtheid van de doeken die bewaard worden in Aken en Kornelimünster. De ouderdom en productiewijze wijzen op het Middellandse Zeegebied in de klassieke oudheid. Voor Heinrich Mussinghoff, bisschop van Aken, is dat ook helemaal niet van doorslaggevend belang, want "voor wie gelovend kijkt, is de echtheid van de geestelijke ervaring veel meer waard." Alle doekrelikwieën stammen uit de reliekschat van Karel de Grote. Zijn zoon en opvolger Lodewijk de Vrome heeft ze geschonken aan Kornelimünster. De drie heiligdommen werden, net als de vier heiligdommen in Aken, aanvankelijk jaarlijks aan de bezoekers getoond. Volgens een oorkonde werd

er pas in 1349 overgeschakeld naar het Bijbelse ritme van zeven jaar. In het jaar 1790 konden ze de laatste keer getoond worden als bezittingen van de benedictijnenabdij, want vier jaar later werden ze overgebracht naar Paderborn om ze in veiligheid te brengen voor de troepen van Napoleon. Dankzij de eerste bisschop van het pas opgerichte bisdom Aken, Marc-Antoine Berdolet, keerden ze begin de 19e eeuw uiteindelijk terug naar Kornelimünster. Sindsdien is echter niet meer het klooster, maar de proosdij de bestemming van de bedevaartgangers. Een regelmatige pelgrimsvaart naar Kornelimünster was volgens proost Vienken ook een "Middeleeuwse verzekering tegen de gekkekoeienziekte". Immers, Cornelius is de beschermheilige van het hoornvee. Dat verklaart ook waarom er een hoorn is afgebeeld in het wapen van Kornelimünster en waarom de plaats uitgroeide tot een belangrijke veemarkt.

De nabijheid van Jezus opzoeken

Normaal gezien worden de relikwieën tijdens de heiligdomsvaart uitgesteld in vitrines, waaraan de gelovigen voorbij trekken. Daarnaast krijgen de relikwieën afzonderlijk een centrale plaats in verschillende erediensten. Dat maakte de grote openbare toning van de heiligdommen van de galerij, waarbij de hele Benediktusplatz en Korneliusmarkt vol stonden met toeschouwers, des te meer bijzonder voor proost Ewald Vienken. Van de heiligdomsvaart van 2007 heeft hij mooie herinneringen overgehouden aan de jeugdbedevaart, waaraan talrijke scholen in het bisdom gezamenlijk deelnamen: al in de vroege ochtenduren kwamen de jongeren zowel ruimtelijk als geestelijk samen in Kornelimünster. Van daaruit vertrokken de vele leerlingen op een ca. 10 kilometer lange voettocht naar de dom van Aken. De leuze van de heiligdomsvaart in het jaar 2014 is: "Trek naar het land dat Ik u zal wijzen." Tijdens de twee feestweken (21 tot 29 juni en 14 tot 21 september 2014) wordt ook het jubileum gevierd van de oprichting van het klooster aan de Inde 1200 jaar geleden. Met verschillende evenementen wil de gemeenschap zich al sinds 2012 "zelf voorbereiden op de taken als gastheer in ons traditionele pelgrimsoord [..., en] persoonlijk en als kerk ter plaatse de van heinde en ver afgekomen pelgrims gastvrij ontvangen."

Het Corneliusoctaaf – Middeleeuwse verzekering tegen ziekten en honger

Rond 16 september, de sterfdag van de heiligen Cornelius en Cyprianus, wordt ieder jaar in Kornelimünster een Corneliusoctaaf gehouden. In de katholieke liturgie is een octaaf een periode van acht dagen die begint op een feestdag en eindigt op de octaafdag daarvan. Verscheidene erediensten zijn gewijd aan zieken, want Cornelius geldt sinds de 15e eeuw onder andere als een belangrijke helper tegen zenuwziekten. Tijdens het octaaf worden steeds kleine ongezouten Corneliusbroodjes uitgedeeld. Het is niet echt de bedoeling dat deze worden opgegeten, aangezien ze eerder een symbolische betekenis hebben: wie zijn broodje bewaart, zal nooit honger lijden. Vroeger werden de pelgrims gewogen en moesten ze hun gewicht aan tarwe, of een overeenkomstige som geld, schenken om deze broodjes te bakken. Op deze manier moesten goed gevoede rijken een grotere bijdrage leveren dan arme hongerlijders.

Heiligdomsvaarten met de Vennbahn - goed voor de gastronomie, niet voor de overnachtingaanbieders

Voor de heiligdomsvaarten was de komst van de trein een zegen, omdat een bedevaart maken veel gemakkelijker werd. De "koninklijke spoordirectie" legde bij bijzondere gelegenheden, zoals de heiligdomsvaarten, speciale treinen in, zodat de regionale bevolking kon deelnemen aan deze gebeurtenissen. Daartoe werden aankondigingen gepubliceerd in de kranten. 1888, drie jaar na de opening van het traject Aken–Monschau, was een jaar van heiligdomsvaarten naar Aken en Kornelimünster. De pelgrims die afkwamen uit de verschillende plaatsen in het Monschauer Land, konden voor de eerste keer gebruik maken van de treinen van de Vennbahn. Op bepaalde dagen werden ook speciale treinen ingelegd van Bütgenbach naar Kornelimünster of Aken. De eerste trein vertrok 's morgens om kwart voor acht in Monschau en stopte in Lammersdorf, om ook daar pelgrims te laten instappen. Iets voor 10 uur kwam de speciale pelgrimstrein aan in het hoofdstation van Aken. In de late namiddag vertrok de trein weer. Om 19.09 uur kwam hij aan in Lammersdorf en om 19.31 uur in Monschau. De heiligdomsvaarten brachten nu meer gasten naar de eethuisjes. Voor

de koffiehuizen aan het station van Kornelimünster en een nabijgelegen brouwerij betekenden de beginjaren van de Vennbahn een tijd van bloei en uitbreiding. Ze waren ook ruimdenkend: bordjes in het achterste deel van de tuin gaven toestemming aan minder vermogende pelgrims om hun zelf meegebrachte proviand ter plaatse te nuttigen. Het station van Kornelimünster kreeg een grote hal om de enorme toeloop tijdens de heiligdomsvaarten te kunnen opvangen. Ook de sanitaire voorzieningen waren ruim gedimensioneerd. De toiletten waren zelfs betegeld, in die tijd een unicum in de verre omtrek. Overnachtingaanbieders kregen echter te kampen met een nieuw probleem. Doordat de pelgrims nu op dezelfde dag terug naar huis konden reizen met de treinen van de Vennbahn, daalde de vraag naar bedden.

Pelgrims- en heiligdomsvaarten met de fiets?

Aken was ooit een belangrijke tussenetappe op de grote Jacobsweg van Trondheim in Noorwegen naar Santiago de Compostela in Spanje. De Europese fietsroute EuroVelo 3, de Pelgrimsroute, volgt deze historische weg min of meer over de totale lengte. Het Duitse stuk, de D-Route 7 van het Duitse fietsroutenetwerk, loopt van Bonn via Heimbach en Kornelimünster naar Aken en verder richting Luik. Er zijn geen cijfers bekend van de heiligdomsvaarders die met de fiets op bedevaart trekken. In Aken ziet men echter al jaren steeds meer fietsende pelgrims verschijnen: "Vaak alleen, zoals het de oude pelgrimstraditie betaamt, maar ook per twee of in kleine, besloten groepen arriveren bezoekers van de dom met de fiets. Velen onder hen hebben voordien Kornelimünster bezocht – ook zonder dit te beschouwen als een gemeenschappelijke heiligdomsvaart – en rijden nadien door naar Maastricht, naar het graf van de heilige Servatius", aldus Jean-Claude Kall, leider van de Aachener Domschweizer, de "Zwitserse garde" die de wacht houdt aan de dom van Aken.

Kornelimünster - vroeger een rijksabdij, nu een benedictijnenabdij

De eerste steen voor Kornelimünster werd in 814 gelegd door Lodewijk de Vrome, die toen optrad als adviseur van Benedictus van Aniane (750–821). Eerst had het "Verlossersklooster aan de Inde" drie Christusrelikwieën uit Aken in zijn bezit. Reeds Karel de Kale, de jongste zoon van Lodewijk de Vrome, ruilde in 875 de helft van het grafdoek van Christus tegen de hoofd- en armrelikwieën van paus Cornelius († 253). Dat leidde tot de patronaats- en naamsverandering tot Kornelimünster. De officiële naam luidt nu "Abdij van de heilige abt Benedictus van Aniane en paus Cornelius". De Karolingische kerkstructuur, die al was uitgebreid met een martyrium voor de relikwieën, werd in de 10e eeuw onder keizer Otto III vervangen door een drieschepige romaanse zuilenbasiliek. Deze werd opnieuw verwoest in de 13e eeuw, deze keer door Akense burgers en daarna in gotische stijl heropgebouwd en sindsdien steeds weer verbouwd en uitgebreid. In deze stilistische veelzijdigheid die is gegroeid in de loop van nagenoeg 1200 jaar en ook in de aangebouwde achthoekige Corneliuskapel, naar plannen van de beroemde Akense barokarchitect Johann-Josef Couven, zien we duidelijk parallellen met de dom van Aken. Onder Napoleon viel het zogenaamde Münsterländchen toe aan Frankrijk. De abdij werd ingevolge de secularisatie opgeheven in 1802. Pas in 1906 kwamen er weer benedictijnen naar Kornelimünster en werd er opnieuw een abdij gesticht aan de westelijke rand van de gemeente. De van ver zichtbare witte kloosterkerk werd pas opgetrokken na de Tweede Wereldoorlog. Hoewel het bij de huidige abdij eigenlijk gaat om een nieuwe oprichting, geniet deze de voortzetting van de titel en de eer en ook het wapen van de oude rijksabdij. De oude abdijskerk doet tegenwoordig dienst als parochiekerk. De laatbarokke abdijsgebouwen zijn in handen van de deelstaat Noordrijn-Westfalen en worden geëxploiteerd als supraregionaal museum voor moderne kunst uit Noordrijn-Westfalen. In een volledig overzicht van de "kerkenfamilie" mogen we de oude bergkerk met Karolingische elementen op de oostelijke helling en de kluizenaarskapel (1658) in het noordelijk aangrenzende Klauser Wald zeker niet vergeten te vermelden. Beide kunnen zich verheugen over een pittoreske ligging hoog boven het smalle dal van de Inde.

De benedictijnen staan voor bidden en werken, maar ook voor gastvrijheid

De orde der benedictijnen staat bekend als de oudste katholieke monnikenorde. Ze werd opgericht in de 6e eeuw en is genoemd naar Benedictus van Nursia (°omstreeks 480; † 547; het huidige Norcia in Umbrië), die de naar hem genoemde Regula Benedicti (regel van Sint-Benedictus) opstelde voor

het klooster dat hij in 529 stichtte nabij Montecassino. Door kloosters te stichten in Stavelot-Malmedy en Prüm leverden de benedictijnen een aanzienlijke bijdrage aan de kerstening van de Eifel. Sinds de Middeleeuwen vormt de regel van Benedictus de basis van de benedictijnenorde (Ordo Sancti Benedicti). Het devies "Ora et Labora" ("Bid en werk"), dat vaak verkeerdelijk wordt toegeschreven aan de Benedictus van Nursia zelf, dook pas eind de 19e eeuw op. Benedictus paarde arbeid aan lezing en gaf daardoor een duidelijke structuur aan de dagen. De regel moet worden opgevat als een leidraad voor beginners in het kloosterlijke leven. Hoofdstukken 31 tot 57 hebben betrekking op de leiding van het klooster, zoals de diensten en voorzieningen van de monniken, de omgang met handwerk en externe ambachtslieden, het onthaal van gasten en de rol van het klooster als gastheer. In de benedictijnenorde wordt veel belang gehecht aan gastvrijheid. Regel nr. 53.1 van de orde luidt: "Alle gasten die aankomen moeten worden ontvangen als Christus zelf, want Hij zal eens zeggen: 'Ik kwam als gast en gij hebt Mij opgenomen'." De benedictijnenabdij Kornelimünster biedt bezinningsdagen en ook bezinningsweken voor gasten aan. Ook voor pelgrims te fiets staan in principe altijd bedden ter beschikking.